

Мельничук М. М.
м. Харків

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК БАГАТОРІВНЕВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ

В роботі наведені узагальнені дослідження толерантності, які торкаються підходів до її змісту. Показано, що толерантність — це складний, багатоаспектний і багатокомпонентний феномен, що має кілька ліній прояву й розвитку. Доведено, що дані характеристики толерантності передбачають застосування системного підходу щодо дослідження цього явища. Отримані дані підтверджують гіпотезу про те, що рівень вираженості толерантності має тісний взаємозв'язок саме із показниками соціально-психологічного рівня системи толерантності. Наголошується, що орієнтація на загальнолюдський рівень цінностей, тобто домінування принаймні просоціального, а то і духовного, рівня у структурі особистості за Б. Братусем є взаємопов'язаним з толерантним поведінням з іншими, тоді як егоцентричний рівень може призводити до інтолерантної поведінки у представників обох статей.

Ключові слова: толерантність, терпимість, відвертість, поблажливість, безконфліктність, емпатія, системний підхід.

Постановка проблеми

Вступ. Важливою якістю, яка свідчить про соціальну зрілість особистості та сприяє її повноцінній адаптації у суспільстві є міжособистісна толерантність. Саме тому проблема психологічного вивчення причин, механізмів і наслідків толерантності особистості є актуальною суспільною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляди закордонних і вітчизняних робіт з толерантності свідчать про неможливість дати толерантності однозначну дефініцію, звести до якоїсь однієї характеристики, локалізувати в певній тематиці. Аналіз літератури показує, що одні вчені ототожнюють толерантність із терпимістю, що споконвічно припускає деяке зусилля над собою [2; 4; 7–9; 15 та ін.]. Інші дають толерантності більш широке визначення, у якому основними її характеристиками виступають позитивні за своєю природою якості й властивості особистості [1; 9; 10; 13; 14; 16]. Отже, сутність проблеми толерантності в психології розкрита недостатньо. Навіть у *психологічному аспекті*, як зазначає В. Павленко, феномен толерантності не лежить тільки в одній площині — його зміст неоднорідний, не може бути зведений до окремої властивості, показника, характеристики [14; 16].

Метою нашого дослідження являється аналіз гендерних особливостей взаємозв'язку показників системи толерантності, а саме ціннісних орієнтацій як регулятора даної системи, що показано у попередньому емпіричному дослідженні [16].

Виклад основного матеріалу

Такі характеристики толерантності як складність, багатокомпонентність, подвійна обумовленість (біологічне – соціальне) передбачають: по-перше, застосування си-

стемного підходу щодо дослідження цього явища, по-друге дозволяють вважати толерантність системним об'єктом вивчення. Спираючись на загальнометодологічні принципи системного підходу та технологію системних описів В. Ганзена, ми застосували системну процедуру теоретичного дослідження толерантності. Проведене попереднє теоретичне дослідження в контексті системного підходу як сучасної загальнонаукової методології, результати теоретичного аналізу системної природи поняття про толерантність як моделі відповідного психічного явища, сучасні погляди на природу толерантності дозволяють вважати явище толерантності системним (складним, цілісним, поліструктурним, поліфункціональним) об'єктом вивчення [5; 6; 12]. Тобто толерантність як системний об'єкт має усі специфічні особливості таких об'єктів психології. Дослідження толерантності у системному підході передбачає одержання відповідей на питання про його склад, структуру та функції. При цьому, проводячи системно-структурний аналіз та синтез з метою одержання перелічених відповідей, ми керувались тлумаченнями головних системних понять. У процесі структурного аналізу було виявлено, по-перше, такий тип взаємовідносин компонентів толерантності, що витікає із самої біосоціальної природи людини (суб'єкта толерантності) як рівневість (збігається з рівневістю організації людини). По-друге, на основі даного типу взаємовідносин компонентів толерантності була встановлена можливість формування підструктур її загальної структури.

Проаналізувавши ряд досліджень ми виділили три основні рівні організації суб'єкта толерантності: психофізіологічний, психологічний, соціально-психологічний, які утворені компонентами ієрархічної структури толерантності. Найнижчий психофізіологічний рівень (вегетативні реакції, зміни психомоторики тощо) в системі толерантності ми пропонуємо назвати *терплячістю*. Психологічний рівень (показники психічних функцій) включає тріаду компонентів (когнітивний, емоційний, поведінковий) ми визначаємо як *поблажливість*. Особистісні установки, цінності та смисли, що об'єднані на соціально-психологічному рівні й виявляються як розвинена толерантність ми пропонуємо назвати *прийняттям*.

Для вивчення особливостей взаємозв'язків між показниками кожного рівня системи толерантності та загальним рівнем її вираженості нами проведено емпіричне дослідження. У ньому перевірялося припущення: рівень вираженості толерантності має тісний взаємозв'язок саме із показниками соціально-психологічного рівня, оскільки ієрархія структурних елементів системи толерантності дозволяє верхнім (пізнішим) складовим виконувати регулюючу функцію відносно нижніх. Так людина, яка має ціннісні орієнтації на доброту, гуманність може компенсувати недостатню психофізіологічну стійкість у міжособистісних відносинах в тих ситуаціях, які пов'язані із наявністю заперечення, неприйняття, негативних емоцій.

Виявлено, що орієнтація на загальнолюдський рівень цінностей (універсалізм, доброта), тобто домінування принаймні просоціального, а то і духовного, рівня у структурі особистості за Б. Братусем є взаємопов'язаним з толерантним поведінням з іншими, тоді як егоцентричний рівень (влада, гедонізм) може призводити до інтолерантної поведінки [16].

Безсумнівний інтерес являє собою дослідження гендерних особливостей взаємозв'язку показників системи толерантності. Ціннісні орієнтації особистості являють собою складну динамічну структуру, яка не тільки залежить від цінностей соціуму, але й підвержена закономірним змінам у процесі онтогенезу і несе на собі відбиток індивідуальних та статевих відмінностей. У вітчизняній та зарубіжній психології та соціології накопичено достатньо багато досліджень, які демонструють відмінності у значущості тих чи інших цінностей для чоловіків та жінок [9; 15].

У дослідженні взяли участь студенти Полтавського національного педагогічного університету віком від 20 до 21 років, які навчаються за різними спеціальностями на п'ятому курсі психолого-педагогічного (69), фізико-математичного (103), історико-географічного (75) факультетів. Обсяг вибірки — 250 осіб. Група студентів мала однаковий вік та рівень освіти. До неї увійшли представники обох статей (149 чоловічої та 101 жіночої статі).

Арсенал нашого дослідження складається із наступних методик (відповідно до попереднього обґрунтування причин нашого вибору): методика «Опитувальник оцінки нервово-психичної стійкості (ЛВМА ім. С.М.Кірова)» — психофізіологічний рівень; методика «Тест дивергентного (творчого) мислення Ф. Вільямса» — психологічний рівень (когнітивний компонент); методика «Опитувальник для діагностики здібності до емпатії (за А. Мехрабіаном, Н. Епштейном)» — психологічний рівень (емоційний компонент); методика Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту — психологічний рівень (емоційний компонент); методика дослідження малюнкової фрустрації (за С. Розенцвейгом) — психологічний рівень (поведінковий компонент); методика Ш.Шварца для вивчення цінностей особистості — соціально-психологічний рівень; методика «Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (за Г. Солдатовою, О. Кравцовою, О. Хухлаєвим, Л. Шайгеровою)»; методика діагностики загальної комунікативної толерантності (за В. Бойко).

Аналіз результатів проводився за допомогою методів математичної статистики SPSS. Огляд найбільш «інформативних кореляцій» (за Пірсоном) шкали «Кількісний аналіз» методики «Експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (за Г. Солдатовою, О. Кравцовою, О. Хухлаєвим, Л. Шайгеровою)» і загальної шкали методики діагностики загальної комунікативної толерантності (за В. Бойко) з іншими змінними у межах кожної статі дозволив виявити наступне.

Звертаючись до аналізу кореляцій показників загального рівня толерантності шкали «Кількісний аналіз» з показниками інших методик у межах жіночої статі варто відзначити наступні їх особливості.

Найбільш виразним результатом є виявлення надзвичайно тісного зв'язку з рівнем соціальної адаптації ($r = 0,960$; $p < 0,001$). Такий рівень взаємозв'язку примушує замислитись, чи є ці шкали показниками різних конструктів (які поєднує, наприклад, певні загальні механізми реагування на соціальне оточення), чи вони є проявами загального чинника, наприклад, соціальної зрілості чи адаптованості до середовища. У будь-якому разі можна зазначити, що соціальна адаптація тісно пов'язана з рівнем толерантності та навпаки. В цілому можна говорити про високий рівень зв'язку узагальненої

шкали толерантності за Г. Солдатовою з показниками методики С. Розенцвейга. Крім вже вказаної шкали соціальної адаптації, наявні сильні кореляції (у діапазоні від 0,706 до 0,887 за модулем) з екстра- та імпульсивними реакціями (перша з цих кореляцій є від'ємною), фіксацією на задоволенні потреби та фіксацією на перешкодах (від'ємна). Таким чином, відсутність тенденції звинувачувати в неприємностях інших, концентрація уваги на досягненні мети, а не на перешкодах, є тісно взаємопов'язаними з комунікативною толерантністю. Можна висунути припущення, що механізми та детермінанти комунікативної і фрустраційної толерантності значною мірою є спільними, що й обумовлює картину, яка спостерігається. Зі шкалами самозахисту та інтрапунітивної реакції наявні помірні та слабкі негативні кореляції відповідно. Тобто, якщо намагання ухилитись від відповідальності та докорів може бути досить суттєвою перешкодою для толерантності, то прийняття провини на себе теж не є позитивним чинником для останньої, можливо через надмірну увагу до себе, власного «Я», почуття провини, що може переноситися на оточуючих.

При огляді результатів кореляційного аналізу зі шкалами методики Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості звертає на себе увагу висока кореляція з цінністю універсалізм (як на нормативному, так і на поведінковому рівні; $r = 0,882$; $p < 0,001$, $r = 0,855$; $p < 0,001$ відповідно), а також висока від'ємна кореляція з нормативним рівнем цінності влада ($r = -0,707$; $p < 0,001$). На нашу думку дані результати є цілком логічними, враховуючи те, що перша шкала оцінює орієнтацію на вищі цінності, гармонію та децентрацію, тоді як друга — орієнтацію на себе та свій статус. Такі результати підтверджуються й іншими даними: середнім позитивним зв'язком з добротою ($r = 0,673$; $p < 0,001$ для поведінкового та $r = 0,646$; $p < 0,001$ для нормативного рівнів), від'ємним — з нормативним рівнем досягнень та поведінковим рівнем влади ($r = -0,587$; $p < 0,001$; $r = -0,539$; $p < 0,001$ відповідно), помірними зворотними кореляціями з нормативним і поведінковим рівнями гедонізму ($r = -0,482$; $p < 0,001$; $r = -0,424$; $p < 0,001$ відповідно). Відзначимо, що з цінностями самостійність, безпека, конформність, традиції, стимуляція або зовсім не виявлено зв'язку, або наявні слабкі чи дуже слабкі кореляції.

Звертаючись до взаємозв'язків зі шкалами методики В. Бойко можна відзначити, що вони переважно середні (діапазон від $r = -0,411$ до $r = -0,798$; $p < 0,001$ в усіх випадках) й усі від'ємні (що відповідає особливостям цього діагностичного інструмента). Сильна кореляція спостерігається лише з узагальненою шкалою методики В. Бойка ($r = -0,798$). Якщо ж говорити про субшкали, то зі зниженням толерантності найбільшою мірою взаємопов'язані неприйняття іншого, категоричність і невміння приховувати почуття (у порядку зменшення зв'язку), а найменшою (що цікаво) — нетерпимість.

Аналізуючи результати кореляційного аналізу зі шкалами методики дослідження творчого мислення Ф. Вільямса можна зазначити наступне. З узагальненою шкалою та назвою спостерігаємо прямі середні кореляції ($r = 0,567$; $p < 0,001$; $r = 0,530$; $p < 0,001$ відповідно). Найсильніша тісна кореляція наявна з гнучкістю ($r = 0,713$; $p < 0,001$), а найслабші помірні — з розробленістю та оригінальністю ($r = 0,459$; $p < 0,001$; $r = 0,359$; $p < 0,001$ відповідно). Це свідчить на користь припущення щодо важливості творчого

дивергентного мислення з багатим словниковим запасом (що говорить про сформованість вербального інтелекту), вміння розуміти ситуацію з різних точок зору, гнучкості у підході до розв'язання завдань для розвитку комунікативної толерантності.

Переходячи до кореляцій зі шкалами методик нервово-психічної стійкості, емпатії (за А. Мехрабіаном й М. Епштейном) та емоційного інтелекту (за Н. Холлом), важливо зазначити, що лише зі шкалами емпатії та емоційної обізнаності були виявлені значущі кореляції ($r = 0,229$; $p = 0,003$; $r = 0,188$; $p < 0,014$, тобто слабка і дуже слабка відповідно). Це свідчить про відсутність лінійних зв'язків толерантності з емоційним інтелектом (як вимірюваного відповідним опитувальником), нервово-психічною стійкістю. У той же час розуміння власних емоцій і емоцій інших є слабо взаємопов'язаним з комунікативною толерантністю.

Також у випадку кореляцій з власними субшкалами слід зазначити, що хоча усі шкали тісно зв'язані з узагальнюючим показником (діапазон від $r = 0,728$ до $r = 0,813$; $p < 0,001$ в усіх випадках), але найбільш точним наближенням до загальної шкали толерантності є етнічна толерантність.

Аналіз кореляцій шкали «Кількісний аналіз» з іншими методиками у межах чоловічої статі, дотримуючись запропонованої при попередньому розгляді схеми, але звертаючи додатково увагу на відмінності структури зв'язків між чоловічою та жіночою статтю дозволив виявити наступні особливості. Однією з таких особливостей, що відразу помічається, є менша сила взаємозв'язків показників у чоловічій групі, при цьому частину слабких та дуже слабких кореляцій, що спостерігалися у дівчат, не виявлено на значущому рівні у юнаків.

При аналізі кореляцій з методикою С. Розенцвейга було виявлено, що як і у жіночій вибірці, найбільш висока кореляція (з врахуванням усіх методик) спостерігається з рівнем соціальної адаптації ($r = 0,895$; $p < 0,001$). Це свідчить про тісний зв'язок соціальної адаптації з рівнем толерантності. На наш погляд, це більшою мірою говорить про комунікативну толерантність як прояв соціальної зрілості, соціальної адаптації. Можливо і таке пояснення: соціально адаптовані у більшій мірі розуміють важливість і необхідність толерантного ставлення до оточуючих. Крім вже вказаної шкали соціальної адаптації, спостерігаємо сильні кореляції з екстрапунітивними реакціями та фіксацією на задоволенні потреби ($r = -0,714$; $p < 0,001$; $r = 0,708$; $p < 0,001$ відповідно). Комунікативна толерантність середньо взаємопов'язана з фіксацією на перешкодах й імпульсивними реакціями ($r = -0,667$; $p < 0,001$; $r = 0,509$; $p < 0,001$ відповідно). Тобто комунікативна толерантність є середньо та тісно взаємопов'язаною з відсутністю тенденції звинувачувати оточуючих у ситуації стресу, вмінні сконцентруватися на засобах подолання перешкод, а не на самих цих труднощах. Якщо вірно припущення про спільність механізмів і детермінант комунікативної та фрустраційної толерантності, то можна зазначити, що у юнаків вони, як і ці види толерантності, є більш диференційованими. Зі шкалами самозахисту та інтрапунітивної реакції значущих кореляцій, на відміну від дівчат, не виявлено.

Огляд результатів кореляційного аналізу зі шкалами методики Ш. Шварца дозволив виявити, що як і у жіночій вибірці, звертають на себе увагу високі кореляції з цін-

ностями універсализм та влада на нормативному рівні ($r = 0,811$; $p < 0,001$; $r = -0,722$; $p < 0,001$ відповідно). Також наявні середні позитивні кореляції з поведінковим рівнем цінностей універсализм і доброта та нормативним рівнем доброти ($r = 0,693$; $p < 0,001$, $r = 0,591$; $p < 0,001$, $r = 0,585$; $p < 0,001$ відповідно). Узагальнена шкала толерантність за методикою Солдатової помірно зворотно корелює з нормативним і поведінковим рівнями досягнень і гедонізму (діапазон від $r = -0,458$ до $r = -0,323$; $p < 0,003$ в усіх випадках). Відзначимо, що з цінностями самостійність, конформність, традиції, самостійність не виявлено зв'язку. Таким чином, можна говорити про цінності універсализм і доброта як сприяючих прояву толерантності через децентровану позицію людини, її прагнення до гармонії, тоді як орієнтація на власний статус, досягнення, задоволення через центрацію на себе, протиставлення себе іншим людям, можливо більш низький (наприклад, психологічно-соціальний) рівень функціонування людини є перешкоджаючим чинником для формування та прояву комунікативної толерантності.

При аналізі взаємозв'язків зі шкалами методики В. Бойко можна відзначити, що вони переважно помірні (діапазон від $r = -0,304$ до $r = -0,559$; $p \leq 0,006$ в усіх випадках) й усі від'ємні (що відповідає особливостям цього діагностичного інструменту). Середня кореляція спостерігається як з узагальненою шкалою методики В. Бойко ($r = -0,559$), так і з категоричністю ($r = -0,509$). Якщо ж говорити про інші субшкали, то зі зниженням толерантності найбільшою мірою взаємопов'язані прагнення переробити іншого та неприйняття іншого (у порядку зменшення зв'язку), а найменшою — я як еталон. Тобто можна говорити про певні відмінності структури зв'язків комунікативної толерантності з проявами інтолерантності у юнаків і дівчат.

Розглядаючи результати кореляційного аналізу зі шкалами методики дослідження творчого мислення Ф. Вільямса можна зазначити, що з узагальненою шкалою та гнучкістю мислення наявні прямі середні кореляції ($r = 0,501$; $p < 0,001$; $r = 0,685$; $p < 0,001$ відповідно). Помірні прямі кореляції наявні з назвою, розробленістю й оригінальністю ($r = 0,476$; $p < 0,001$; $r = 0,400$; $p < 0,001$; $r = 0,359$; $p = 0,002$ відповідно). Відзначимо, що рівень гнучкості дивергентного мислення виявився у юнаків більше пов'язаним із комунікативною толерантністю, ніж узагальнена шкала проявів інтолерантності, що досліджується за допомогою методики В. Бойка. Це говорить про відносно більшу питому вагу розвиненості дивергентного мислення у порівнянні з виявами більш чи менш толерантної поведінки для виразності толерантних установок. А також, як і у жіночій виборці, свідчить на користь припущення щодо важливості творчого дивергентного мислення з розвиненим словниковим запасом (як проявом сформованості вербального інтелекту), вміння розуміти ситуацію з різних точок зору, гнучкості у підході до розв'язання завдань для розвитку толерантності.

Переходячи до кореляцій зі шкалами методик нервово-психічної стійкості, емпатії (за методикою А. Мехрабіана й М. Епштейна) та емоційного інтелекту (за методикою Н. Холла), важливо зазначити, що лише зі шкалою емпатії була виявлена значуща слабка кореляція ($r = 0,269$; $p = 0,015$). Це говорить про відсутність лінійних зв'язків толерантності з емоційним інтелектом (як вимірюваного відповідним опитувальником), нервово-психічною стійкістю.

Аналізуючи зв'язки з власними субшкалами можна зазначити, що хоча усі шкали достатньо пов'язані з узагальнюючим показником (діапазон від $r = 0,659$ до $r = 0,705$; $p < 0,001$ в усіх випадках), але найбільш точним наближенням до загальної шкали толерантності є субшкала толерантність як риса особистості. У той же час кожна з субшкал у юнаків є більш специфічною щодо загального показника, ніж у дівчат.

Висновки

Підбиваючи підсумки розгляду кореляцій за шкалою «Кількісний аналіз» з показниками інших методик доцільно відзначити, що як у хлопців так і у дівчат показники загального рівня толерантності за методикою Г. Солдатової є тісно прямо пов'язаними (у порядку зменшення зв'язку) з соціальною адаптацією, відсутністю екстрапунітивних реакцій, універсалізмом, фіксацією на задоволенні потреби (подоланні перешкоди), відсутністю фіксації на перешкодах та вимірюваних методикою В. Бойка аспектів інтолерантності, гнучкістю мислення. Це свідчить про включення комунікативної толерантності у систему соціальної адаптації, її зв'язок з особливостями реагування на стрес, в цілому поведінковими стратегіями людини, про важливість ціннісних орієнтацій (на універсальні цінності, доброту, гармонію у протилежність орієнтації на власний статус, досягнення та задоволення) та розвитку дивергентного мислення для проявів толерантності. У то же час в межах обох статей отриманні дані дозволяють відхилити припущення про лінійну детермінацію толерантності рівнем нервово-психічної стійкості.

Проте у хлопців у порівнянні з дівчатами можна говорити про менший рівень інтегрованості толерантності у систему особистісних якостей і характеристик, більшу різницю між толерантністю на рівні поведінки та на рівні установок, більшу відносну питому вагу гнучкості мислення, відсутність орієнтації на владу для комунікативної толерантності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. На пути к толерантному сознанию / А. Г. Асмолов. — М. : Смысл, 2000. — 255 с.
2. Бохеньский Ю. Сто суеверий: граткий философский словарь предрассудков / Ю. Бохеньский : пер. с польск. — М. : Прогресс – ВІА, 1993. — 187 с.
3. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь. — М. : Мысль, 1988. — 301 с.
4. Василенко Л. И. Краткий религиозно-философский словарь / Л. И. Василенко. — М. : Истина и Жизнь, 2000. — 256 с.
5. Ганзен В. А. Систематика психических состояний человека / В. А. Ганзен, В. Н. Юрченко // Вестник Ленинградского ун-та. — 1991. — № 6. — С. 47–55.
6. Ганзен В. А. Структурно-функциональное описание психики человека / В. А. Ганзен // Вестник Ленинградского Университета. — 1982. — № 5.
7. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. — Минск : Харвест, 2004. — 576 с.
8. Ефремова Т. Ф. Новый энциклопедический словарь русского языка: толково-словообразовательный: в 2 т. : Свыше 136 000 словарных статей: около 250 000 семантических единиц / Т. Ф. Ефремова. — М. : Рус. яз., 2000. — Т. 2 : П–Я. — 1084 с.

9. Ильин Е. П. Дифференциальная психология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. — СПб., 2002. — 342 с.

10. Клепцова Е. Ю. Психология и педагогика толерантности: учеб. пособие для слушат. сист. дополнит. проф. пед. образ. / Е. Ю. Клепцова ; Мин. образов. и науки РФ, Вятский гос. гум. ун-т. — М. : Академ. проект, 2004. — 176 с.

11. Комогоров П. Ф. Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов высшего учебного заведения: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / П. Ф. Комогоров. — Курган, 2000. — 191 с.

12. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. — М., 1984.

13. Мубинова З. Ф. Воспитание национального самосознания и межэтнической толерантности в процессе преподавания обществоведческих наук в многонациональной городской школе: на примере школы республики Баштарстан: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / З. Ф. Мубинова. — Уфа, 1998. — 191 с.

14. Павленко В. Н. Общая и прикладная этнопсихология: учеб. пособие / В. Н. Павленко, С. А. Таглин. — М. : Т-во науч. изд. КМК, 2005. — 483 с.

15. Реан А. А. Психология изучения личности: учеб. пособие / А. А. Реан. — СПб. : Изд-во А. В. Михайлова, 1999. — 288 с.

16. Скрипник М. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «толерантність» / М. М. Скрипник // Збірник наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України ; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2010. — Т. 12. — Ч. 5. — С. 306–310.

Мельничук М. М.

ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФЕНОМЕНА ТОЛЕРАНТНОСТИ КАК МНОГОУРОВНЕВОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЧНОСТИ

В работе приведены обобщенные исследования толерантности, касающиеся подходов к ее содержанию. Показано, что толерантность — это сложный, многоаспектный и многокомпонентный феномен, имеющий несколько линий проявления и развития. Доказано, что данные характеристики толерантности предусматривают применение системного подхода к исследованию этого явления. Данные, которые были получены в ходе проведенного эмпирического исследования подтверждают гипотезу о том, что уровень выраженности толерантности имеет тесную взаимосвязь именно с показателями социально-психологического уровня системы толерантности. Показано, что ориентация на общечеловеческий уровень ценностей, доминирование просоциального или даже духовного уровня в структуре личности по Б. Братусю является взаимосвязанным с толерантным отношением к другим, тогда как эгоцентрический уровень может приводить к интолерантному поведению у представителей обоих полов.

Ключевые слова: толерантность, терпимость, откровенность, снисходительность, бесконфликтность, эмпатия, системный подход.

Melnychuk M. M.

GENDER FEATURES OF THE PHENOMENON OF TOLERANCE AS MULTI-LEVEL PERSONALITY TRAITS

The generalized researches of tolerance, which touch going near its maintenance, are in-process resulted. It is rotined that tolerance is the difficult, multidimensional and multicomponent phenomenon which has a few lines of display and development. It is well-proven that these descriptions of tolerance are foreseen by applications of approach of the systems in relation to research of this phenomenon. Findings confirm a hypothesis that close intercommunication has a level of expressed of tolerance exactly with the indexes of socialpsychological level. It is rotined that orientation on the common to all mankind level of values, that prevailing at least prosocial, and even spiritual, level in the structure of personality after (for B. Bratus) is associate the tolerant handling other, while an egocentric level can result in an intolerantnoy conduct.

Key words: *tolerance, patience, leniency, peaceableness, frankness, empathy, systems approach.*